

УДК 614.84(07)

*Ольга Шаповал,
здобувач Уманського державного
педагогічного університету
імені Павла Тичини*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ СПЕЦІАЛІСТІВ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ

У статті на основі емпіричного та аналізу наукових джерел розкрито сутність інтерактивних технологій навчання, визначено специфіку застосування інтерактивних технологій на заняттях із майбутніми фахівцями пожежної безпеки у відповідних профільних ВНЗ України щодо підготовки до виконання професійних обов'язків. Запропоновані технології інтерактивного навчання, такі як: «основна думка», «фокус уваги», «синтез-інфо», «моє судження», «театр», «проблемне питання».

***Ключові слова:** технології інтерактивного навчання, дидактичні умови застосування інтерактивних методів, оптимальні ситуаційні рішення, професійна підготовка майбутніх спеціалістів пожежної безпеки.*

В статье на основании эмпирического и анализа научных источников раскрыта суть интерактивных методов обучения, определена специфика применения интерактивных методов обучения на занятиях с будущими специалистами пожарной безопасности в соответственных профильных ВУЗах Украины относительно подготовки к выполнению профессиональных обязанностей. Предложенные технологии интерактивного обучения, такие как: «основная мысль», «фокус внимания», «синтез-инфо», «мое суждение», «театр», «проблемный вопрос».

***Ключевые слова:** технологии интерактивного обучения, дидактические условия применения интерактивных методов, оптимальные ситуационные решения, профессиональная подготовка будущих специалистов пожарной безопасности.*

In the article on the basis of analysis of scientific sources essence of interactive methods of educating is exposed, the specific of application of interactive methods of educating is certain on reading with the future specialists of fire safety in conformable profile Institutions of higher learning of Ukraine in relation to preparation of professional duties implementation. Offered technologies of the interactive educating, such as: «key point», «focus of

attention», « synthesis- info», «my judgement», «theatre», «problem question».

Key words: *technologies of the interactive educating, didactic terms of interactive methods application, optimal situational decisions, professional preparation of future specialists of fire safety.*

Згідно із загальним положенням Національної доктрини розвитку освіти, затвердженої Указом Президента України від 17 квітня 2002 р. за № 347/2002 [2], освіта відтворює і нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал суспільства. Модернізація системи освіти спрямована на забезпечення її якості відповідно до новітніх досягнень науки, культури і соціальної практики.

У цілому у ВНЗ України прослідковуються тенденції щодо модернізації та вдосконалення технологій навчання, однак підготовка спеціалістів пожежної безпеки, зважаючи на свою специфіку, потребує особливої організації навчально-виховного процесу, реалізації сучасних підходів до навчання. Насамперед, йдеться про застосування сучасних технологій, зокрема, технології інтерактивного навчання. З метою засвоєння теоретичного матеріалу, його усвідомлення та подальшого використання в майбутній професійній діяльності фахівців пожежної безпеки, на нашу думку, доцільно використовувати інтерактивні технології навчання у відповідних профільних ВНЗ України.

Над розробкою проблем інтерактивного навчання працювали вітчизняні фахівці, такі як: В. Матвієнко, І. Осадченко, О. Пометун, Л. Пироженко, М. Фіцула та ін. Зокрема, загальнотехнологічні аспекти вищої професійної освіти висвітлені у роботах І. Дичківської, М. Лазарева, І. Нікішиної, О. Пехоти та ін. Дидактичні аспекти технологій навчання визначені у роботах Б. Голуба, П. Гусака, І. Підласого, В. Сабліна, С. Слакви та ін. Особливості технології навчання у процесі викладання певних навчальних дисциплін – у наукових доробках О. Дубасенюк, М. Лазарева та ін. Серед науковців, які досліджували питання підготовки майбутніх фахівців пожежної безпеки у Академіях та університетах пожежної безпеки можна вказати О. Баранщика, О. Буєва, О. Бикова, М. Варія, О. Самонова, О. Столяренка та ін.

Водночас, питання застосування інтерактивних методів навчання у відповідних профільних ВНЗ України не було предметом окремих досліджень.

На основі емпіричного методу та аналізу наукових джерел з'ясувати особливості застосування технології інтерактивного навчання у професійній підготовці спеціалістів пожежної безпеки.

Насамперед, зазначимо, що термін «інтерактивна педагогіка» відносно новий: його увів у 1975 р. німецький дослідник Ганс Фріц. Лінгвістичне тлумачення слова свідчить, що поняття «інтерактивність», «інтерактив» запозичені з англійської мови. «Inter» – поміж-, серед-,

взаємо-; «act» – діяти, отже, Interact – взаємодіяти. Інтерактивність у навчанні можна пояснити як взаємодію суб'єктів, їхнє перебування у режимі бесіди, діалогу, спільної дії. Отже, дослівно «інтерактивним» може бути названий метод, у якому той, хто навчається, є співучасником, здійснює щось: говорить, управляє, моделює, пише, малює тощо, тобто не виступає тільки слухачем, спостерігачем, а бере активну участь у тому, що відбувається, створює це [1, с. 13].

Суть інтерактивного навчання полягає у тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх його учасників. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і студент, і викладач є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, які розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, уміють і здійснюють. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером студентського колективу [3, с. 9].

Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких той, хто навчається, відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність [3, с. 8–9].

Інтерактивні технології навчання містять у собі чітко спланований очікуваний результат навчання, окремі інтерактивні методи і прийоми, що стимулюють процес пізнання та розумові і навчальні умови й процедури, за допомогою яких можна досягти запланованих результатів. На відміну від методик, інтерактивні навчальні технології не вибираються для виконання певних навчальних завдань, а самою своєю структурою визначають кінцевий результат [3, с. 24].

Аналізуючи результати досліджень О. Пометун [1, с. 3–4], яка пропонує використовувати інтерактивні технології навчання в загальноосвітніх закладах, взявши за основу ці технології, враховуючи специфіку, рекомендувати застосовувати їх і у відповідних профільних ВНЗ України: у навчальному процесі підготовки майбутніх спеціалістів пожежної безпеки.

Для вдосконалення педагогічної майстерності та відшліфування специфічних аспектів методів викладання в процесі підготовки майбутніх спеціалістів пожежної безпеки ми пропонуємо використовувати такі технології навчання, як: «основна думка», «фокус уваги», «синтез-інфо», «моє судження», «театр», «проблемне питання» (як варіанти відповідних технологій «мозковий штурм», «акваріум», «коло ідей», «мікрофон», «рольова гра», «аналіз ситуації», охарактеризованих О. Пометун [1, с. 3–4]).

Опишемо детальніше згадувані технології.

1. «Основна думка» як варіант технології «мозковий штурм». Метою технології є залучення студентів до обговорення проблеми. Порядок проведення: викладач пропонує обговорити проблемне питання в малих підгрупах, надаючи обмежений час. Після цього, кожна підгрупа, якнайшвидше повинна представити головний аспект проблеми, який обговорювали; групи по черзі пропонують свої варіанти вирішення проблемного питання; під час обговорення занотовується основна думка кожної підгрупи; коли всі основні думки про вирішення проблемного питання висловлені, можна розглядати проблему в цілому. Як підсумок, колегіально вибирається найраціональніша основна думка стосовно вирішення проблемного питання та враховується час за який кожна підгрупа приймала рішення.

На відміну від традиційної технології «мозковий штурм», «основна думка» – ефективний метод швидкого колективного пошуку рішень, при виникненні надзвичайних ситуацій. Обмеження в часі при вирішенні проблем і прийнятті важливих конструктивних рішень у навчальному процесі майбутніх спеціалістів пожежної безпеки, спонукає студентів розвивати свою увагу, увагу та в майбутньому професійно реагувати і приймати оптимальні рішення при виникненні пожеж, техногенних та природних катастроф, інших нестандартних життєвих обставин

2. «Фокус уваги», як варіант технології «акваріум». Такий вид діяльності на семінарському занятті вдосконалює навички самостійної роботи в підгрупах. Після об'єднання студентів у декілька підгруп, пропонується завдання для виконання та необхідна інформація. Одна з підгруп сідає в центр аудиторії та утворює своє незалежне коло спілкування. Студенти цієї групи починають обговорювати рекомендоване викладачем проблемне питання. Підгрупі, для виконання завдання необхідно вголос обговорити ситуацію, використовуючи дискусійний метод. Решта студентів слухають та фокусують свою увагу на найвмотивованішому, на їхній погляд, вирішенні проблемного питання. Після короткої дискусії підгрупа займає свої місця, студенти об'єднуються та обговорюють, чиї саме аргументи переважають та мають найкоротший шлях до вирішення проблеми.

Такий вид діяльності на практичних заняттях та семінарах допоможе майбутнім спеціалістам пожежної безпеки вдосконалити навички роботи в малих групах, виховувати в собі почуття відповідальності в самостійному прийнятті управлінських рішень у майбутній професійній діяльності. На відміну від технології «акваріум», запропонована технологія «Фокус уваги» ставить акценти на швидкості реагування в складних надзвичайних ситуаціях та вчить фокусувати свою увагу на непомітних, на перший погляд, речах, які в процесі вирішення проблеми, через свою варіативність, нададуть можливість скоротити шлях до прийняття основного оперативного рішення.

3. «Синтез-інфо» як варіант технології «коло ідей». Такий вид навчання дає можливість активно навчатись студентам, обмінюючись науковою інформацією одне з одним у спрощених варіантах, аналізувати та закріплювати свої знання і передавати їх дискусійним колом. Викладач називає тематику семінару й роздає студентам листки із завданням для ознайомлення. Студенти, вивчаючи матеріал, готуються передати його одногрупникам у зрозумілій формі, виконуючи дидактичні умови застосування інтерактивних методів. Відрізняється технологія «Синтез-інфо» від технології «кола ідей» тим, що її мета – навчити майбутніх спеціалістів пожежної безпеки розуміти та виконувати накази вищого командного складу та віддавати накази підлеглим, зі швидкістю реагування, доступною формою, спрощуючи в екстремальних умовах ділове спілкування. Таке спілкування надасть можливість оперативно розповсюджувати необхідну інформацію та миттєво реагувати при виникненні надзвичайних ситуацій, природних та техногенних катастроф.

4. «Моє судження» як варіант технології «мікрофон», при якій кожен студент повинен мотивовано та швидко дати відповідь на питання, відстоюючи свою точку зору та аргументовано, на практиці, переконати оточуючих і викладача в доцільності своєї відповіді. Студент переконливо доводить, що його судження має практичне застосування. Завдання викладача – в ході опитування не робити зауважень, дати відчутти студентам можливість бути самостійними і відповідальними у формулюванні своїх особистих думок і вчинків, виділяти кожного студента як особистість, яка заслуговує індивідуального підходу щодо отримання певних знань і навичок. Наприкінці опитування викладач визначає інтелектуальний рейтинг серед студентів, вибирає лідера, дозволяє йому, тимчасово очолити певну підгрупу та надає можливість самостійно проводити невеликі практичні заняття з одногрупниками. Вказана технологія підсвідомо створить здорову конкуренцію стосовно отримання на заняттях певного інтелектуального потенціалу, необхідних професійних знань і навичок.

Технологія «моє судження», на відміну від технології «мікрофон», повинна навчити майбутнього спеціаліста пожежної безпеки комунікативним здібностям, зокрема вмінню слухати і бути почутим, що вкрай необхідно при оперативній діяльності.

5. «Театр» як варіант технології «рольова гра» – миттєве реагування на конкретну неординарну або надзвичайну ситуацію в певній ролі для набуття професійного досвіду. Сюжети рольових ігор повніше реалізують підготовку майбутніх спеціалістів пожежної безпеки до практичної діяльності, виробляють у них життєву позицію, привчають до колективних та самостійних форм роботи.

Відмінність технології «театр» від «рольової гри» полягає в тому, що її мета – театралізоване розігрування ситуації та визначення власного

ставлення до конкретної надзвичайної або нестандартної ситуації, зважаючи на специфіку профільних ВНЗ України. Завдання майбутнього спеціаліста пожежної безпеки, навчаючись за цією технологією набути досвіду поведінки в подібній ситуації шляхом театральної гри, виконання ситуаційної ролі, яка є близькою до реальної надзвичайної або нестандартної ситуації.

6. «Проблемне питання» як варіант технології «аналіз ситуації». У ході обговорення будь-якої надзвичайної або нестандартної ситуації чи проблеми виникають дискусії та конфліктні питання з приводу розходження думок і суджень. Викладач поділяє студентів на пари, де кожній парі надає можливість вирішити конкретну проблемну життєву ситуацію шляхом послідовного занотовування причин, які створили дану проблему. Потім, в ході усного обговорення кожної причини поетапно їх викреслювати. Ця технологія дасть змогу подивитись на проблему з найменшої сторони, тобто, візуально проблема зменшується або зникає. У контексті: проблема → аргумент → рішення, викладач зі студентами складає послідовний план вирішення конфлікту, тобто знаходить причину виникнення дилеми, і пропонує застосувати студентам оптимальні ситуаційні рішення для примирення сторін, поважаючи особисту думку кожного.

Однією з форм роботи на семінарах є аналіз ситуації, реального випадку, життєвого конфлікту. Для розбору певної ситуації нам необхідно звертати увагу на основні моменти: Якими є факти? Що відбулося? Де і коли? Хто учасники ситуації? Що ми про них знаємо? Які факти є важливими? Які другорядними? Що в описі є фактами, а що думками, оцінками тощо? [4, с. 143].

Технологія «Проблемне питання», на відміну від «аналізу ситуації», дає змогу майбутнім спеціалістам пожежної безпеки раціонально підходити до вирішення проблем та конфліктів, виступаючи в ролі психолога, та застосовувати знання з психології надзвичайних ситуацій.

Як бачимо, використання інтерактивних методів навчання забороняє ставити студента на позицію нижче від викладача. Повинно керувати взаємонавчання: викладача – у студентів, студентів – у викладача. Відтак, рівень освіченості студента залежить від рівня кваліфікованості викладача.

Таким чином, особливості застосування технології інтерактивного навчання і професійної підготовки спеціалістів пожежної безпеки, полягає в тому, що навчальний процес повинен проводитися тільки шляхом постійної, активної взаємодії студентів і викладачів, шляхом постійного співнавчання, взаємонавчання, рівноправними, рівнозначними суб'єктами безперервного навчального процесу. У цьому випадку на заняттях повинні розвиватися комунікативні здібності, базуватися на взаєморозумінні з обох сторін та умінні приймати ситуаційні оптимальні рішення, які навчають запобігати конфліктним ситуаціям у групах. Викладач має акцентувати

увагу на миттєвому реагуванні та ситуаційно адаптувати студента в різних моментах навчального процесу, зважаючи на специфіку викладання в профільних ВНЗ України.

Таким чином, проаналізувавши наукові джерела та емпіричний матеріал ми можемо скомпонувати найефективніші сучасні технології інтерактивного навчання для проведення занять у профільних ВНЗ України, щодо підготовки майбутніх спеціалістів пожежної безпеки, а саме:

1. «Основна думка», як різновид технології «мозковий штурм».
2. «Фокус уваги», як варіант технології «акваріум».
3. «Синтез-інфо», як різновид технології «коло ідей».
4. «Моє судження», як різновид технології «мікрофон».
5. «Театр», як варіант технології «рольова гра».
6. «Проблемне питання», як варіант технології «аналіз ситуації».

Перераховані технології є вкрай необхідними, так як вони дають змогу підвищити ефективність проведення навчального процесу через рівноправну співпрацю викладачів та студентів, навчити майбутніх фахівців пожежної безпеки миттєво адаптуватися в нестандартних та надзвичайних ситуаціях і самостійно приймати оптимальну ситуаційну модель прийняття рішень.

Водночас, необхідно проводити подальше дослідження проблеми вдосконалення цих технологій у профільних ВНЗ України щодо підготовки майбутніх спеціалістів пожежної безпеки для збалансованого поєднання певних елементів інших навчальних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Навчання в дії: Як організувати підготовку вчителів до застосування інтерактивних технологій навчання : метод. посіб. / А. Панченко, О. Пометун, Т. Ремех. – К. : А.П.Н., 2003. – 72 с.
2. Національна доктрина розвитку освіти від 17 квітня 2002 року за № 347/2002.
3. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання. – К. : СПД Кулінічев Б.М., 2007. – 144 с.
4. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко ; за ред. О.І. Пометун. – К. : Вид-во А.С.К., 2004. – 192 с.